

Krijgt *Hylaeus difformis* vaste grond onder de poten?

Ivo Raemakers & Harry Pijfers

Hylaeus difformis is een in Nederland zeer zeldzame bij waarvan tot voor kort slechts enkele waarnemingen bekend waren. De Voorlopige atlas (Peeters et al., 1999) vermeldt slechts vier verspreide vindplaatsen waar steeds slechts één exemplaar is verzameld. Eén van dieren blijkt na nadere controle door Henny Wiering bovendien niet *H. difformis* maar een voor Nederland nieuwe, zuidelijke soort te betreffen. Ook in België is de soort zeer zeldzaam met zowel voor als na 1950 slechts waarnemingen uit één 10x10 km UTM-hok (Rasmont et al., 1993). De laatste jaren lijkt het aantal waarnemingen in Nederland relatief wat toe te nemen. Theo Peeters verzamelde de soort bij Cottessen in Zuid-Limburg (2000) en bij slot Haamstede in Zeeland (2002). Door de auteurs werd de soort waargenomen in Zelhem en Gronsveld. Op

deze laatste plekken lijkt de soort inmiddels vaste grond onder de voeten te hebben. Daarvan doen we hier verslag.

De eerste waarnemingen die doen vermoeden dat *H. difformis* standvastig voorkomt in ons land, zijn afkomstig uit Zelhem. Hier werd op 20 juli 2000 voor het eerst een vrouwtje waargenomen op *Solidago* in de tuin van de tweede auteur. Op 22 juli van datzelfde jaar werd een tweede vrouwtje gevangen op het riet van een hooiberg op een paar kilometer afstand van de eerste vindplaats. In 2003 werd op 29 juni op de eerste vindplaats een mannetje gesignaleerd. Hoewel het aantal waarnemingen beperkt is, lijkt het voorkomen van meer vrouwtjes en de aanwezigheid over meer jaren toch wel te duiden op de aanwezigheid van een populatie in de directe omgeving van de vindplaatsen.

Een tweede aanwijzing dat de soort zich serieus in Nederland heeft gevestigd komt uit de tuin van de eerste auteur in Gronsveld. Hier werd in 2003 reeds op 27 mei een mannetje gevangen. Dit dier was volkomen vers wat doet vermoeden dat het in de directe omgeving uit de pop is gekomen. Op 22 juni werd vervolgens een vrouwtje waargenomen, waarna de soort tot circa half juli regelmatig in de tuin is waargenomen. Op 25 juni werd daarbij ook een copula gesignaleerd. Het doen van veldwaarnemingen is bij deze soort overigens vrij eenvoudig omdat zowel de mannetjes als de vrouwtjes opvallende haarfranjes bezitten op het eind van de eerste drie achterlijfssegmenten (NB: In tabellen worden altijd de haarfranjes op de eerste twee segmenten genoemd, maar in het veld valt de soort juist op door de drie haarfranjes; mogelijk slijt de kleinere derde haarfranje vaak af maar dat is in Gronsveld niet waargenomen.). Verder zijn de vrouwtjes gemiddeld relatief groot voor een maskerbij, formaat *H. punctulatissimus*, *H. signatus*, en bij de mannetjes valt ook de haakvormig gekromde antenneschacht op, althans wanneer ze stil zitten. Op basis van veldherkenning kon in elk geval worden vastgesteld dat zowel de mannetjes als de vrouwtjes in de Gronsveldse tuin *Campanula lactiflora* het vaakst bezochten. Hier vond ook de waargenomen paring plaats. De vrouwtjes leken overigens een nog sterkere voorkeur te hebben voor Knopig helmkruid (*Scrophularia nodosa*). Ondanks geringe bloei waren er namelijk regelmatig vrouwtjes op deze plant aanwezig. Mannetjes zijn daarentegen niet waargenomen op Knopig helmkruid maar vlogen soms wel op de kruisdistel *Eryngium planum*. De ook aanwezige *Solidago*, waarop de soort in Zelhem werd waargenomen, begon in 2003 pas te bloeien toen *H. difformis* vrijwel was uitgevlogen. Hierbij moet wel worden opgemerkt dat veel bijensoorten in 2003 eerder begonnen te vliegen dan normaal. Het warme en vooral extreem zonnige weer was hier wel debet aan. Het totaal aantal waarnemingen maakt het aannemelijk dat *H. difformis* ook al in 2002 in Gronsveld nestelde, ofschoon de soort dat jaar niet in de Gronsveldse tuin is gesignaleerd. In eerdere jaren is de tuin niet bemonsterd.

H. difformis is overigens niet tot de dorpskern van Gronsveld beperkt. Op 6 juli 2003 werden ook in een direct aan Gronsveld grenzend deel van het Savelsbos twee mannetjes waargenomen. De mannetjes vlogen hier in ruigte en struweel dat tot ontwikkeling was gekomen op een sterk gedund bosperceel op een zuidhelling. Het gebied is alleen op 6 juli bezocht zodat status van *H. difformis* in dit bosgebiedje vooralsnog onduidelijk is. Mogelijk sluit dit voorkomen meer aan bij het natuurlijke habitat van deze soort. Ook Westrich (1990) vermeldt de soort van bosranden en kapvlakten.

Al met al lijkt *H. difformis* op basis van de huidige Nederlandse waarnemingen vooral een soort van parklandschappen die zich dus ook prima in tuinen thuis voelt. Waarschijnlijk is een grote warmtebehoefte de belangrijkste limiterende factor en heeft de soort weten te profiteren van de reeks warme zomers van de afgelopen jaren. Aangezien deze klimaatrend wel eens structureel zou kunnen zijn is *H. difformis* voor tuinbezitters in elk geval een soort om in de gaten te houden. Door het aanbieden van extra nestgelegenheid en aantrekkelijke

voedselplanten zoals klokjes, Knopig helmkruid en *Solidago* is het de soort misschien nog sneller naar de zin te maken. We zijn benieuwd naar nieuwe meldingen.

Literatuur

- Peeters, T.M.J., I.P. Raemakers & J. Smit, 1999. Voorlopige atlas van de Nederlandse bijen (Apidae). - Stichting EIS-Nederland, Leiden.
- Peeters, T.M.J. & M. Reemer, 2003. Bedreigde en verdwenen bijen in Nederland (Apidae s.l.). Basisrapport met voorstel voor de Rode Lijst. Stichting EIS-Nederland, Leiden.
- Rasmont, P., J. Leclercq, A. Jacob-Remacle, A. Pauly & C. Gaspar, 1993. The faunistic drift of Apoidea in Belgium. Bees for pollination, Proc. EC 1992: 65-87.
- Westrich, P., 1990. Die Wildbienen Baden-Württembergs. 2., verbesserte Auflage. Ulmer, Stuttgart.